

10. Наин А.Я. Педагогические инновации и научный эксперимент // Педагогика. 1996. № 5. С. 10-15.
11. Освітні технології / За ред. Пехоти О.М. Київ, 2001. 256 с.
12. Падалка О.С., Нісімчук А.М., Смолюк І.О., Шпак О.Т. Педагогічні технології. Київ, 1995. 252 с.
13. Хименець В.В. Інноваційна освітня діяльність. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 360 с.

The article deals with the relevance of enriching the experience of the formation of the education system in Ukraine through organizational reform and rethinking of the established psychological and pedagogical values. The author pays special attention to the fact that Ukraine as a European state, changes the policy and social priorities in education, introducing modern innovative educational technology, a major landmark which is the introduction of new methods of teaching and upbringing of children.

In the article the essence of innovative process is exposed at modern home educational school and pedagogics. On the basis of the conducted analysis, worked out scientific works of leading home scientists-teachers on issue of becoming of the home educational system, the author of the article marks the necessity of introduction of progressive methods of education of modern youth into the educational process.

The author of the article highlighted the means and methods of introduction into the home system of the latest educational technologies aimed at improving the quality of training and education of students and students; revealed the leading trends in reforming the domestic educational system; identified priority and promising directions of its formation and development. At the same time, the author focuses on the need to develop (master) a complex of competencies in a modern pedagogical worker, without which it is almost impossible to introduce innovative technologies into the educational process of the younger generation.

The author points out that in order to enhance the effectiveness of the introduction of innovative technologies in the educational process of young people (both pupils and students), should not be guided by a template, and take into account the individual characteristics of each ward, that is, it is necessary to apply a personal approach, applying the appropriate innovative methods and technologies.

Key words: education, innovation, experience, development, personality, methods, priorities.

УДК: 37.014.5.091.12:005.342(477)

DOI: 10.32626/2309-9763.2019-27.87-92

Світлана Поліщук
Svitlana Polishchuk

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ Й ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ НИМИ В УМОВАХ РАДЯНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

HISTORICAL-PEDAGOGICAL REFLECTION OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE AND ORGANIZATION OF MANAGEMENT IN THE CONDITIONS OF SOVIET PEDAGOGY

У статті розкриті витоки розвитку історико-педагогічної науки в Україні після здобуття нею політичної й економічної незалежності (з моменту розпаду Радянського Союзу і проголошення Акту про незалежність Української держави). Автор підкреслює, що ігнорування досвіду реформування шкільної освіти є однією з причин повторюваності типових помилок, гальмування і згорання реформ.

На основі дослідження наукових праць провідних вітчизняних учених, нормативних актів, прийнятих директивними органами Української держави, автор аналізує питання становлення системи навчальних закладів у 20-х роках ХХ століття. Особливе місце в статті займають

питання пошуку шляхів ефективного управління освітніми закладами, які почали створюватись в Україні в окреслений період.

Ключові слова: наука, розвиток, освіта, управління, встановлення, проблема, реформування.

Демократизація суспільно-політичного життя, яка спостерігається в Україні з моменту здобуття нею політичної й економічної незалежності (з моменту розпаду Радянського Союзу і проголошення Акту про незалежність Української держави), позитивно вплинула на розвиток історико-педагогічної науки, яка відійшла від політичних оцінок і намагається дати змістовний аналіз витокам становлення і розвитку вітчизняної освітньої системи на різних етапах її розвитку.

Без історичного дослідження цих витоків і врахування надбань попередників (на наш погляд) неможливо забезпечити поглиблення наукових знань і впровадити в життя прогресивні елементи організації навчальної роботи.

Виходячи із цього, ми повністю розділяємо думку тих учених, які стверджують, що постійне систематичне повернення до попереднього розвитку науки є закономірним результатом двох тенденцій, які визначають вектор еволюції наукового знання на кожному його етапі: по-перше, прагнення знайти в минулому, по-друге, необхідність перегляду та переоцінки у світлі сучасної науки шляхів та методів реалізації завдань, які стоять перед сучасною вищою школою [4, с. 172-178].

Якщо взяти до уваги той факт, що "існуюча в Україні система освіти перебуває в стані, що не задовольняє вимог, які постають перед нею в умовах розбудови української державності, культурного та духовного відродження українського народу. Це виявляється передусім у невідповідності освіти запитам особистості, суспільним потребам та світовим досягненням людства; у знеціненні соціального престижу освіченості та інтелектуальної діяльності; у спотворенні цілей та функцій освіти; бюрократизації всіх ланок освітньої системи" [4, с. 641].

Зауважимо, що за останні роки суттєво збільшилась загальна кількість праць із дослідження окресленої проблеми і значно підвищився їх теоретичний рівень, зріс інтерес науковців до становлення вітчизняної педагогіки, розширився тематичний діапазон цих праць.

Історичним витокам становлення вітчизняної освітньої системи, розвитку навчальних закладів в Україні й організації управління ними приділяють велику увагу низка провідних вітчизняних учених сучасності (Н. Гупан, Л. Березівська, О. Пилипчук, О. Коновець, Л. Яреськ], Л. Артемов, І. Передрій, Н. Агафонова, Т. Усатенко, Л. Прокопенко, Л. Потапова, П. Лузан, О. Васюк, О. Бернова, В. Кремінь, Т. Приборс, В. Вихрущ, М. Марчук, Л. Ваховський, О. Сухомлинська, М. Фіцула, С. Сисоева, І. Соколоав, В. Ягупов, С. Стельмах, С. Поліщук та ін.). Тобто провідні вчені нашої держави детально аналізують першоджерела формування педагогічної науки в Україні і чинники, які найбільшою мірою вплинули на її становлення і розвиток.

На основі цього ми можемо зробити висновок про важливість історико-педагогічного осмислення теоретичної й практичної спадщини радянської педагогіки.

Особливий інтерес в цьому контексті займають питання становлення (організації) системи навчальних закладів в 20-х роках ХХ століття, оскільки саме цей період був найбільш сприятливий в історії української держави з питань професіоналізації та створенні власної оригінальної системи освіти, в якій особливе місце посідають питання управління навчальними закладами.

Метою написання статті є висвітлення основ становлення вітчизняної освітньої системи, становлення комплексу навчальних закладів і управління ними в світлі рішень і постанов Наркомосу освіти України, директивних органів і Вчительських з'їздів України. Оскільки ігнорування досвіду реформування шкільної освіти є однією з причин повторюваності типових помилок, гальмування і згорання реформ.

Джерельну базу дослідження становлять різноманітні за характером та змістом опубліковані та неопубліковані джерела: матеріали офіційного характеру (законои, постанови, накази,

розпорядження тощо), видані Наркомосом України, радянським урядом, комуністичною партією в таких періодичних виданнях як: “Вісник Народного комісаріату освіти України”, “Порадник по соціальному вихованню дітей”; збірники окремих губернських відділів освіти (“Освіта на Харківщині”, “Освіта на Артемівщині”, “Освіта Кам'янецьчини”, “Освіта Прилуччини”, “Освіта Проскурівщини”); публікації в педагогічній періодиці 20-х рр. ХХ ст. (“Радянська освіта”, “Радянська школа”, “Шлях освіти”, “Український вісник рефлексології та експериментальної педагогіки” тощо); роботи окремих українських педагогів та діячів освіти, які були сучасниками досліджуваного періоду (Г. Гринько, Я. Ряппо, О. Попів, А. Макаренко, С. Сірополко, Г. Ващенко, Я. Чепіга та ін.).

Дослідження окреслених актів і наукових праць учених-педагогів тогочасного періоду є засобом розкриття історичної правди щодо становлення вітчизняної освітньої системи, розбудови мережі навчальних закладів, спрямованих на масову ліквідацію суцільної безграмотності населення України, яке мало місце в післяреволюційний період, пошук власних шляхів вирішення нашої проблеми.

Одним із ключових питань тогочасного періоду став також пошук шляхів ефективного управління освітніми закладами, які почали створюватись в Україні.

Виходячи із вище окреслених завдань, які постали перед молодіжкою Українською державою в 20-30-ті роки ХХ століття, щодо ліквідації безграмотності і розбудови вітчизняної освітньої системи, стверджуємо про актуальність обраної теми написання статті.

У роботі використаний комплекс загальнонаукових методів:

- теоретичний аналіз;
- синтез;
- порівняння;
- узагальнення.

До проведення дослідження було використано наукові праці, відповідні нормативні документи та низка рішень і постанов директивних органів тогочасного періоду.

Вивчення й узагальнення наукових праць учених-педагогів тогочасного періоду і нормативних актів, прийнятих директивними органами свідчить про те, що прогресивна громадськість України гостро поставила питання про розбудову вітчизняної освітньої системи, якою бути українській школі, про її головні засади. Так, уже в 1917 році відомий учений-педагог І. Ющишин звертає увагу громадськості на необхідності українізувати всі школи, посиляючись на з'їзд “Просвіт”, який був скликаний відділом позашкільної освіти при Генеральному секретаріаті 20 вересня 1917 року [9, с. 94].

Такої ж думки дотримувався відомий педагог того часу Ф. Сушицький. Про це свідчить його висловлювання в рубриці “Про вищі українські школи на Вкраїні” [8, с. 108-109].

Досить глибокий зміст у питанні реформування і відродження національної школи носить надрукована в часописі “Вільна українська школа” (заснований Всеукраїнською вчительською спілкою на чолі з С. Русовою) стаття Г. Іваниці “На порозі нової школи” (1918 р.). У цій статті автор здійснив детальний аналіз стану реформування освіти в Україні. Крім цього, висвітлено принципи здійснення реформи і дав конкретні рекомендації для реформування та запропонував свою модель втілення її в життя [3, с. 92].

Ураховуючи доводи і прогресивну думку громадськості, 5-6 квітня 1917 року в Києві відбувся Перший український з'їзд, на якому була ухвалена резолюція щодо розвитку українського шкільництва. Викликає певний інтерес також думка, яка знайшла своє відображення в ухвалі з'їзду про організацію українського народного університету [4, с. 121-122].

13-15 серпня 1917 року в Києві було скликано II Всеукраїнський учительський з'їзд, який проголошував, що школа в Україні має бути національно-демократичною, а мовою навчання і виховання, мовою науки мусить бути українська. Проголошувалось також право всіх громадян України на нижчу, середню і вищу освіту й виховання національних меншин України їхньою рідною мовою через відкриття шкіл чи класів для них [Теж саме, с. 344].

Аргументованим щодо здійснення українізації початкових освітніх закладів України є викладена на сторінках часопису рубрика "Про нижчу школу на Україні", у якій відомий учений-педагог І. Ющишин констатував, що на з'їзді "Просвіт" (20 вересня 1917 року) було визнано за необхідність українізувати всі школи із забезпеченням прав меншостей [9, с. 94]. Викликає певний інтерес і науковий доробок О. Дорошкевича, який у рубриці "Огляд життя середньої школи" вказує на необхідність реформування системи управління освітою і впровадження в школи українознавства [2, с. 98].

Нашій проблемі велику увагу приділяв також відомий педагог того часу Ф. Сушицький, який підкреслював необхідність упровадження у вищі навчальні заклади викладової української мови та українознавства [8, с. 108-109].

У результаті тривалих пошуків, дебатів і ідеологічної боротьби в Україні на початку 20-х років ХХ століття була створена своя національна система освіти з розбудовою мережі освітніх закладів.

Творцем такої системи, за твердженням тогочасного педагога С. Сірополка, був тодішній народний комісар освіти Г. Гринько, який подав вироблену ним схему освіти на розгляд Всеукраїнської наради завідувачів губернських відділів народної освіти (25. III. 1920 р.), а потім на ухвалу Всеукраїнської наради в справі освіти (в серпні 1920 року). У той час, як в основу освітньої системи Сов. Росії було покладено єдину трудову школу, в основу освітньої системи Сов. України було покладено соціальне виховання [6, с. 3].

Схема шкільної освіти, за проектом Г. Гринько, передбачала:

- 1) дошкільне соціальне виховання (дитячий садок, дитячий будинок, комуна, колонія тощо) – від 4 до 8 років;
- 2) соціальне шкільне виховання (трудова семирічна школа, яка поділяється на два центри: 1-й чотирирічний – з 8 до 12 років і 2-й трирічний – з 12 до 15 років);
- 3) професійну освіту:
 - а) професійна школа – дво- або трирічна з однорічним після того практичним стажом – для підготовки кваліфікованих робітників;
 - б) технікум – з трирічним курсом – для підготовки інструкторів;
 - в) інститут – з чотирирічним курсом – для підготовки висококваліфікованого спеціаліста-практика;
 - г) академія – з дворічним курсом – для підготовки ученого з тої чи іншої галузі науки [4, с. 652-653].

Посилаючись на наукові дослідження С. Сірополка, констатуємо, що професійна освіта, що мала готувати спеціалістів для окремих галузей діяльності, розподілялася відповідно до цих галузей на такі вертикалі: індустріальну, агрономічну, соціально-економічну, педагогічну тощо. Деякі вертикалі не мали власних професійних шкіл (вертикалі – мистецька, наукова й педагогічна), а деякі не мали технікумів (наукова, педагогічна, соціально-економічна й медична).

Цікавим є той факт, що в Україні в досліджуваній нами період, здійснювалась плата за навчання. В збірнику Законів і Розпоряджень робітничо-селянського Уряду України і Уповноважених Р. С.Ф.Р.Р. (1920 р.) відмічається, що у вищих навчальних закладах – інститутах, технікумах та вищих трьохрічних педагогічних курсах Профосу (за винятком робітничо-селянських факультетів та вечірніх робочих технікумів) береться за навчання платня (від платні звільняються учні в пролетарських та незаможницько-селянських верств на підставі постанови про соціальне забезпечення). Норми платні встановлюються Наркомосом застосоване до різних галузей освіти та до типів шкільних закладів. Стягвані за навчання суми. Зараховуються в прибуток держави на спеціальні засоби шкільних закладів для витрати в межах визначених за для них додаткових кошторисів на навчальну та господарчу частину, а також на стипендії учням під доглядом Губпрофосів (витрати спеціальних засобів за для заплати праці навчителям та технічному персоналові припускаються лишень після нарочитих постанов Наркомосу) [4, с. 862-863].

Викликає певний інтерес створена система управлінських органів цими навчальними закладами. Згідно з вище сказаним Законом місцевими органами Народнього Комісаріату Освіти з управління цими навчальними закладами є:

а) Губерніяльні Відділи Народньої Освіти (ГУБВІДНО), що входять до складу Губерніяльного Виконавчого Комітету;

б) Повітові Відділи Народньої Освіти (ПОВІДНО), що входять до складу відділів Повітового Виконавчого Комітету.

На чолі ГУБВІДНО стоїть Завідуючий, що призначається Губерніяльним Виконавчим Комітетом [Теж саме, с. 858].

До місцевих органів управління навчальними закладами належали також Повітові Відділи Наросвіти, які здійснювали управління навчальними закладами в межах повіту.

Повітові Відділи Народньої Освіти займалися здійсненням всіх заходів. Які були необхідними для повного всебічного розвитку справ Народньої Освіти в повіті, керуючись розпорядженнями ГУБВІДНО.

Управління вищими навчальними закладами здійснювалось Інспектурою по Освіті.

У порівнянні з тодішньою російською системою українська шкільна система відріжнялася тим, що, по-перше, українська система зовсім виключила з своєї схеми університети, залишаючи однаке в системі т. зв. Наукову вертикаль, куди повинні були увійти різні інститути та академії теоретичного знання; по-друге, єдина трудова школа в Сов. Росії була дев'ятирічна, тоді як трудова школа в Україні була семирічна; на кінець, технікуми в Сов. Росії були вищими школами, тоді як за схемою України технікум був підготовчою школою до інституту, що належав до категорії вищої школи. Але обидві ці системи були перейняті одною метою – через школу до соціалізму та одним основним принципом – державна монополія в освітній справі [4, с. 653].

Така постановка питання, на наш погляд, заслуговує на увагу і в наші дні.

Список використаних джерел

1. Гринько Г. Наш путь на Запад // Путь просвещения. 1923. № 7/8. С. 15.
2. Дорошкевич О. Огляд життя середньої школи // Вільна укр. шк. 1917. № 2. С. 98-108.
3. Іваниця Г. На порозі нової школи // Вільна укр. шк. 1917. № 2. С. 92.
4. Про навчально-професійно-технічну повинність // Збірник Законів і Розпоряджень робітничо-селянського Уряду України і Уповноважених Р. С.Ф.Р.Р., 1920. № 18/23, 26/28 С. 48-49
5. Система соціального виховання дітей в УСРР // Збірник Законів і Розпоряджень робітничо-селянського уряду України і Уповноважених РСФ РР. Х., 1920. С. 872.
6. Сірополко С. Школотзнавство: конспект лекцій, читаних в Українському високому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова у Празі в 1925–26 шкільному році. Прага, 1926. С. 55.
7. Сірополко С. Дальтон-Плян в шкільному вихованню та навчанню. Л.: [Б. в.], 1928. 35 с.
8. Сушицький Ф. Про вищі українські школи на Україні // Вільна укр. шк. 1917. № 2. С. 108-109.
9. Ющишин І. Про нижчу школу на Україні // Вільна Українська школа. 1917. № 2. С. 94-98.

The article deals with the origins of the development of historical and pedagogical science in Ukraine after its political and economic independence (since the collapse of the Soviet Union and the proclamation of the Act of independence of the Ukrainian state). The author emphasizes that ignoring the experience of reforming school education is one of the reasons for the repetition of typical mistakes, inhibition and curtailment of reforms.

On the basis of research of scientific works of the leading domestic scientists, the normative acts accepted by legislative bodies of the Ukrainian state the author paid much attention to questions of formation of

system of educational institutions in 20-s years of the XX century. A special place in the article is occupied by the issues of finding ways of effective management of educational institutions, which began to be created in Ukraine in the above mentioned period.

The article deals with the peculiarities of the formation of the domestic education system, its differences from the Russian system. Especially interesting is the author's description of the created system of administrative bodies of educational institutions.

Attention is paid to the fact that the discrepancy of that education to the needs of the individual, social needs and the world achievement of mankind, leads to the depreciation of the social prestige of education and intellectual activity.

The main content of the article is the analysis of research of complex formation of educational institutions and management in light of the decisions and resolutions of the people's Commissariat of education of Ukraine, Policymakers and Teachers Congress of Ukraine in the 20-s of XX century.

Key words: science, development, education, management, establishment, problem, reform.

УДК 37.013

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–27.92-98

Олена Пометун, Нестор Гупан
Olena Pometun, Nestor Hupan

РОЗВИВАЙМО КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК НАСКРІЗНЕ УМІННЯ У НАВЧАННІ ІСТОРІЇ

DEVELOPING CRITICAL THINKING AS A CROSS-SKILL IN HISTORY TEACHING

Важливим завданням Нової української школи є формування в учнів критичного мислення, що має реалізовуватись у навчанні будь-якого шкільного предмета. Проте, потенціал кожного з них у цьому напрямі треба визначати залежно від специфіки змісту основ тої чи іншої науки. У статті подано аналіз потенціалу історії як навчального предмета у розвитку критичного мислення у зв'язку з конкретними методами й прийомами організації роботи учнів, що сприяють його реалізації у навчанні.

Ключові слова: критичне мислення; навчання історії; потенціал розвитку.

Важливим завданням Нової української школи є формування в учнів наскрізних умінь, зокрема критичного мислення, що має реалізовуватись у навчанні будь-якого шкільного предмета чи курсу [4, с. 9]. Однак потенціал і можливості кожного з них у цьому напрямі треба визначати залежно від специфіки змісту основ тої чи іншої науки. Проте у педагогічній теорії, конкретних предметно-методичних системах, а відповідно і у педагогічній практиці вкрай мало подібних ідей або конкретних розробок і рекомендацій. У практиці підготовки вчителів цим питанням приділяється дуже мало уваги. Як результат сьогодні лише невелика кількість вчителів зважають на необхідність щоденної роботи з розвитку критичного мислення (за нашими дослідженнями не більше 20%), почуваються впевнено у запровадженні технології розвитку критичного мислення на власних уроках. Не сприяють розв'язанню цієї проблеми і навчальні програми та підручники навіть опубліковані в останні роки.

Аналіз джерел з питань розвитку критичного мислення засвідчує існування численних визначень поняття. Серед найбільш поширених думка П. Чанса, який описував його як “здатність аналізувати факти, генерувати і організовувати ідеї, захищати думки, проводити порівняння, робити висновки, оцінювати аргументи і розв'язувати проблеми” [1, с. 15]. Коректним вважають також визначення спільноти експертів, котрі описують його як “інтелектуально